

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bedriegen op voet van gelijkheid

Kessel, W.M.J. van

Citation

Kessel, W. M. J. van. (2002). Bedriegen op voet van gelijkheid. *Trouw*, 19. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4742>

Version: Not Applicable (or Unknown)

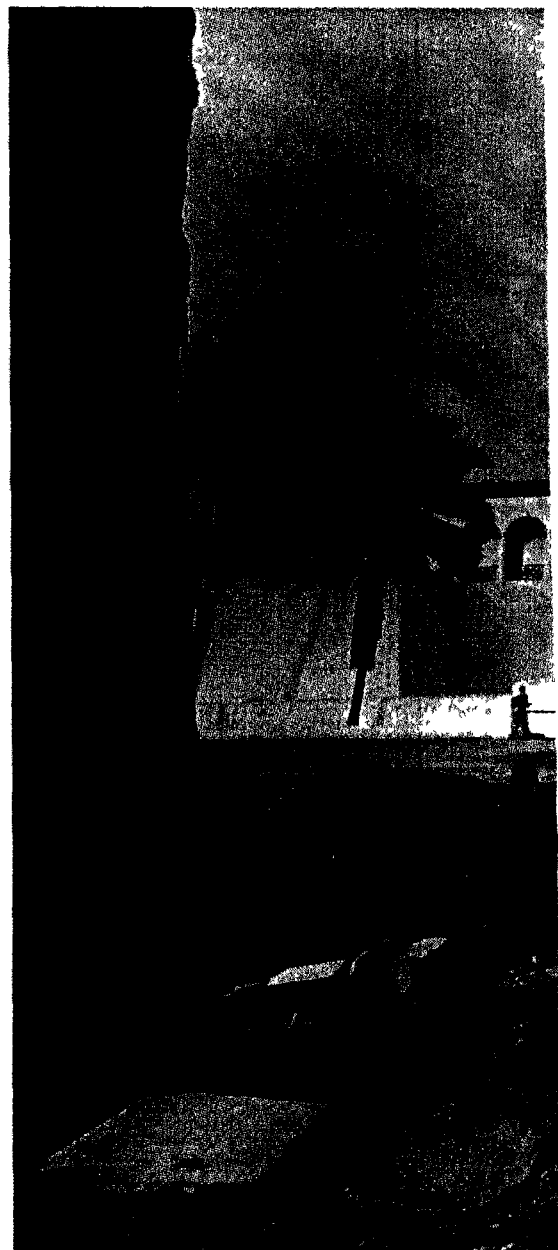
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4742>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

deVerdieping

Bedriegen op voet van gelijkheid

Slavenfort in Ghana.

VOC

Ineke van Kessel

Komende week is het 'Holland week' in Ghana, en gaan de lopers uit voor een officieel bezoek van kroonprins Willem Alexander en Máxima. En dat terwijl rond het Nederlands verleden aan de Goudkust niet de geur van specerijen maar de stank van slavenhandel hangt.

In 'de Oost' werd volgens onze oude schoolboekjes iets groots verricht, terwijl de geschiedenis van de West-Indische Compagnie onverbreekelijk is verbonden met de slavenhandel. Dat hoofdstuk werd liefst weggemoffeld, of beleefd als een nationale schande. Waarom willen de Ghanezen dan toch een feestje met ons vieren?

nee-vaarders in 1621 hun belangen bundelden in de West-Indische Compagnie (WIC), ging fort Nassau over in het bezit van de nieuwe Compagnie. Met behulp van Sabu-strijders veroverde de WIC in 1637 het machtige Portugese kasteel Sao Jorge d'Elmina. Tot 1872 bleef Elmina het Nederlandse hoofdkwartier in West-Afrika.

De overeenkomst met Sabu, gebaseerd op wederzijds belang, stond model voor de betrekkingen tussen Nederlanders en Afrikanen voor de komende eeuwen. Hier waren de Nederlanders geen veroveraars of koloniale machthebbers, maar handelspartners. De Afrikanen verwelkomden de Hollandse en Zeeuwse handelaren, want meer concurrentie betekende ruimer aanbod en scherpere prijzen. Europese geweren en kanonnen waren strategische machtsmiddelen in de strijd tegen vijandelijke buurvolkeringen. De Hollanders op hun

beidskrachten uit Afrika aangevoerd. Aanvankelijk niet van de Goudkust want de WIC bewindhebbers begreep best dat de slavenhandel een ontwikkende werking had op andere vormen van handel. Slaven betrof men uit Gola en van de Slavenkust (het huidige Benin), terwijl op de Goudkust voor goud werd aangekocht. In alle gevallen bleven de Hollanders afhankelijk van Afrikaanse tussenhandelaren. Poging om zelf de exploitatie van goud te nemen liepen uit op een rampzalige mislukking.

Na 1700 dwongen de veranderende machtsverhoudingen in het binnenland de Nederlanders tot een nieuwe afweging: goud of slaven? Met vooruitzichten legde de Compagnie contact met het Ashanti-rijk, nu in opkomst als belangrijkste macht in het achterland van de Goudkust. In 1701 vertrok commandant David van Nyendael als eerste

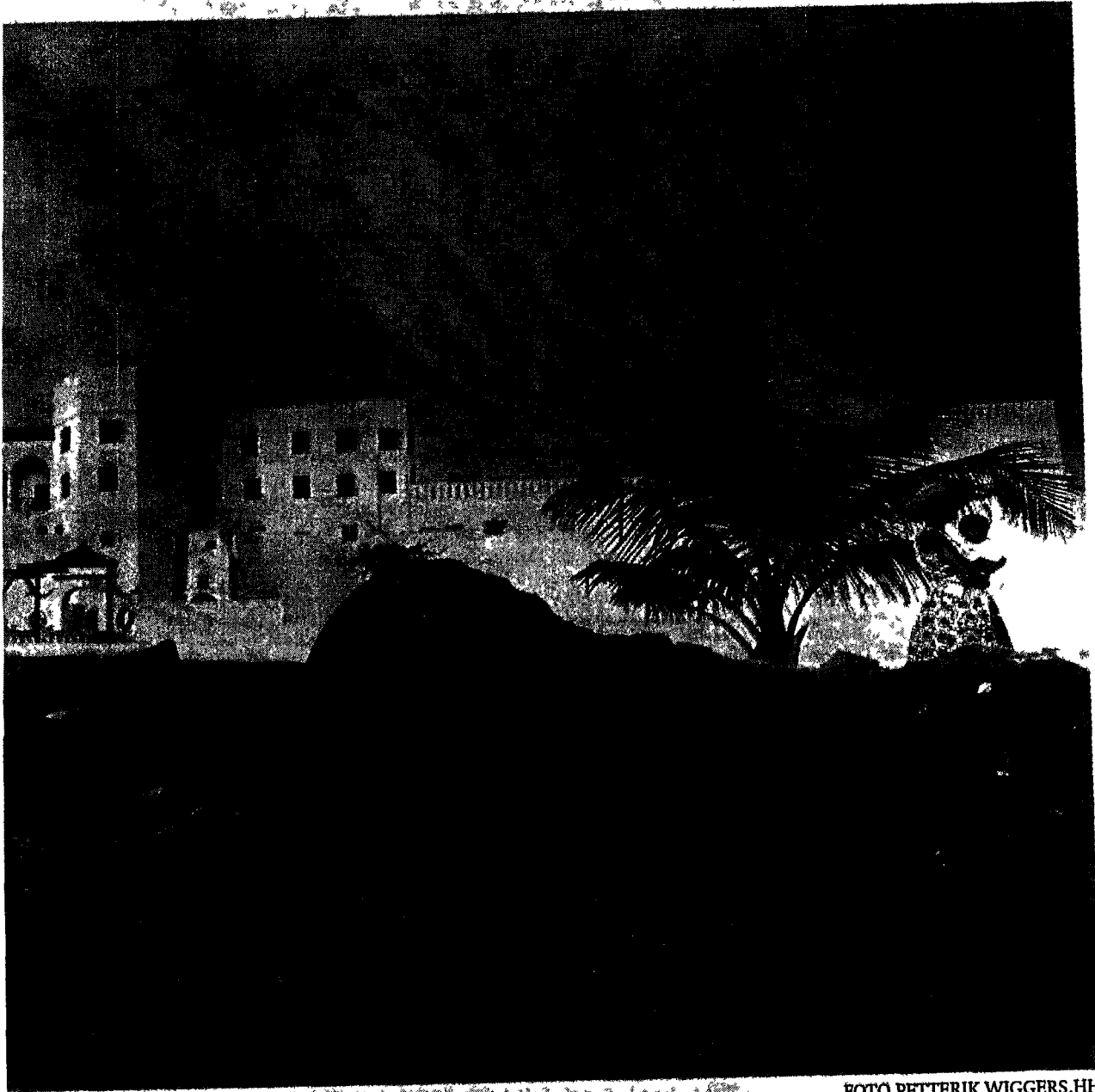

FOTO PETERRIK WIGGERS, HH

De viering van 400 jaar
Verenigde Oost-Indische
Compagnie dreigt een
Hollands onderonsje te
worden. Belangrijke
VOC-landen als Indonesië
en Zuid-Afrika zijn niet te
porren voor een feestje.
Ghana daarentegen
maakt graag werk van de
viering van 300 jaar
betrekkingen.

zer dagen meer op dan de export van goud.

En voorts ziet Ghana een mooie kans om Ghana Promotie te koppelen aan de Holland Promotie. President Kufuor heeft in zijn regerprogramma een 'Golden Age of Business' aangekondigd: handel, investeringen en toerisme moeten fungeren als motoren van die nieuwe Gouden Eeuw. Nederland is een belangrijke donor en een grote handelspartner, vooral voor de cacao. Met een Nederlandse bijdrage aan de restauratie van de forten en kastelen - door Unesco uitgeroepen tot Wereld Erfgoed - kan Ghana deze toeristische attractie in goede conditie houden

Na de afschaffing van de slavenhandel raakte de Nederlandse handel aan de Goudkust in de versukkeling. De enige nieuwe activiteit was de werving van Afrikaanse soldaten voor het koloniale leger in Nederlands-Indië. Als de verval-

kwanselen! „Dat stomme varken de Koning (van Nederland) wil geen afstand doen van zijn dure en nutteloze Afrikaanse bezittingen”, schreef de Britse minister van buitenlandse zaken Lord Clarendon in 1869 aan zijn collega van Kolonien, Lord Granville. Dat verbaast me niets, schreef Granville terug, waarschijnlijk weet de Koning van Holland niet waar Elmina ligt. Om de pil te vergulden werden bij de parlementaire behandeling drie verdragen aan elkaar gekoppeld: de overdracht van de Kust van Guinea aan Engeland, het recht op 'koolie-werving' in Brits-Indië ten behoeve van Suriname, en een hernieuwde versie van het Sumatra-traktaat, waarbij Nederland de vrije hand kreeg in Atjeh in ruil voor een soepeler douaneregeling voor Britse handelaren. Zo werd de in druk gewekt dat Nederland toch compensatie had verkregen.

In 1872 klopte opnieuw een gezant

Het beerp... was met... belovend... In... hart... voor... land... met... belovend...

"Het begin was niet veelbelovend. In 1599 gingen vijf Hollandse zeelieden per kano aan land bij het Portugese kasteel Sao Jorge d'Elmina aan de Goudkust, het huidige Ghana. De Portugese gouverneur stuurde een groepje Afrikanen op hen af. „Deeze vielen op hen, wonden hen, en voerden hen naar den wal, daar zij hen de hoofden afhakten, dien zy den Gouverneur aanboden" waarna zy, vervolgens, de Herssenpannen tot Drink-schaalen gebruikten. De Gouverneur deed derzelver Rompen op de Muuren des Kasteels plaatsen, om den Hollanden af te schrikken." De ongelukkige Hollanders waren afgedobberd van hun eigenlijke bestemming, de kustplaats Mori in het Afrikaanse koninkrijk Sabu. Want niet alleen de Hollanders waren in oorlog met Portugal, ook veel Afrikaanse vorsten hadden schoon genoeg van de Portugese handelaren die zich gingen gedragen als veroveraars.

De Hollandse Guinee-vaarders en de Afrikaanse vorsten hadden een gemeenschappelijk belang: het doorbreken van het Portugese monopolie. Met steun van Hollandse kooplieden zond de koning van Sabu in 1611 een gezantschap naar Den Haag om een bondgenootschap te bepleiten tegen de gezamenlijke vijand. Als de Hollanders een fort zouden bouwen in Mori, dan zou de koning van Sabu hun trouwe bondgenoot zijn in de strijd tegen de Portugezen, die samenspannen met de Fetu en de Fanti, vijanden van Sabu.

De Staten-Generaal stemden in met de bouw van een 'cleyn fortke', Fort Nassau, het allereerste Hollandse bouwwerk ten zuiden van de Sahara. Toen de Gui-

beurt waren vooral op zoek naar goud Net als de Engelsen, Franssen, Denen en Duitsers aan de West Afrikaanse kust betaalde de WIC jaarlijkse pachtsommen, bekend als 'kostgeld', aan de lokale machthebbers voor het recht om een versterkte handelspost te bouwen.

Maar de eeuwigdurende vriendschappen die met veel woorden en veel drank werden beklonken, bleken erg wisselvallig. Net als de Portugezen claimde ook de WIC een handelsmonopolie. Ze verbodde haar Afrikaanse bondgenoten om met andere Europese naties te handelen. Daar trokken de Afrikaanse handelaren zich weinig van aan. Anders dan de VOC, die haar specerijenmonopolie in de Oost meedogenloos handhaafde, had de WIC in Afrika niet de machtsmiddelen om een monopolie af te dwingen. Bij gebrek aan overwicht moest er dus eindeloos onderhandeld, 'gepalabberd', worden. Dat verklaart waarom Ghana nu zonder wrok kan terugblikken op dat gemeenschappelijk verleden.

Hollanders en Afrikanen handelden en bedrogen elkaar op voet van gelijkheid. De Hollanders lengden de jenever aan met water en leverden inferieure geweren. De Afrikanen mengden zand en koper door stofgoud en goudklompjes, stopten lood in de ivoren slaganden om het gewicht op te voeren, en wreven de vale huid van zieke of oude slaven gezond glimmend met olie.

In eerste instantie was de WIC niet geïnteresseerd in slaven, maar dat veranderde na de verovering van Noord-oost Brazilië op de Portugezen. Voor de plantage-economie van Hollands Brasilië, en later ook van Suriname, werden ar-

ropeaan naar het hof van de koning van Ashanti in Kumasi, beladen met geschenken zoals twee grote vergulde spiegels, een helm met pluim, verguld leder en de laatste galanterieën uit Holland. Die missie-Van Nyendaël geldt nu als vertrekpunt van de viering van 300 jaar diplomatieke betrekkingen tussen Nederland en Ghana. De WIC werd een belangrijke bondgenoot van Ashanti, en Elmina diende als haven voor het Ashantrijk. In de 18de eeuw raakte de Goudkust bekend als een tweede Slavenkust, hoewel goud hier toch het belangrijkste product bleef voor de Hollandse handel.

Die slavenhandel maakt het feestje van Nederland en Ghana nu tot een omstreden kwestie. Valt er wel iets te vieren?

Surinamers, Antillianen en Afro-Amerikanen vragen zich vaak af hoe Afrikanen ooit hun *brothers and sisters* hebben kunnen verkopen aan blanke slavenhandelaren. Maar zo is de slavenhandel door tijdgenoten niet ervaren. Slavernij was in heel Afrika een inheemse instelling, ook al ging het daarbij niet om de grootschalige plantageslavernij die kenmerkend is voor de Nieuwe Wereld. De betrokkenen zagen zichzelf niet als Afrikanen die mede-Afrikanen verkochten. Die identiteit van 'Afrikanen' is een fenomeen van de 20ste eeuw. In vroeger eeuwen zagen de betrokkenen zichzelf als Elminezen, Fanti's of Ashanti's, die krijgsgevangenen, misdadigers of oorlogsbuit van de hand deden. Slaven waren als regel 'anderen', geen leden van de eigen bevolkingsgroep.

Eind 18de eeuw groeide in Europa het verzet tegen de nu als immoreel veroor-

Prut & Pseudo

Joep Engels
zaterdag in c

Pseudo

Mark Traa

Het was een bijeenkomst vol openbaringen, de paneldiscussie die onlangs door de politie van Burbank in Californië werd gehouden. Het onderwerp: de inzet van feng shui bij het politiewerk. De oude Chinese leer die ons aanspoort om onze leefomgeving in harmonie met de natuur te brengen, kreeg bij de aanwezige agenten een warm onthaal. Senior feng shui-consultant Kartar Diamond meldt op haar website triomfantelijk dat agenten 'be-

ruchte adressen' kennen: huizen waarvan het welhaast voorspelbaar is dat de opeenvolgende bewoners in aanraking met de politie komen. Dat moet dus wel met het huis zelf te maken hebben. Een aanwezige rechter zou zelfs hebben verklaard dat hij er in zijn vonnissen rekening mee zou houden als de woning van een verdachte in het verleden ook al veel boeven had voortgebracht.

Enig objectief onderzoek naar dit verschijnsel ontbreekt, behalve dat het nu eenmaal een gegeven is dat een bepaald type crimineel overwegend in een bepaald type wijk woont. Zo zullen huizen van recidiverende boefjes in een achterstandsbuurt in de perceptie van de wijkagent al gauw besmet lijken.

Maar om het huis de schuld te geven? Feng shui-voorgelovelingen durven dat gewoon, omdat hun leer een bijna onverwoestbaar imago geniet. Zoals trouwens bijna alles wat met het 'oude China' te maken heeft. In onze beleving komen daar louter wijzen vandaan wier inzichten over geneeskunde en levensstijl een uitkomst zouden zijn voor zo ongeveer alles wat ons tegenwoordig mankeert. Om 'oude' Chinese medicinale kruiden hangt een soort magie; alsof de sterfte door allerlei kwalen destijds niet veel hoger lag dan nu.

Feng shui ('wind en water') is een deel van die oud-China-mythe. Het is een ingewikkelde leer waarvan zich inmiddels een hele industrie - er zijn flesjes

'feng shui spray' te ro - meester heeft hype om feng shui naar het interieur te brengen en kantoreles draait om 'goetie die op verantwoordelijkheid is gevoelig voor. Hij vertelt waar de men, welke kleur kamer moet het hoofdeinde van zijn en waar de spiegel moet hangen. Om maar wat te zeggen: feng shui kent wel de den

De achterliggen

deelde slavenhandel. In navolging van Engeland verbood ook Nederland in 1814 de slavenhandel. Maar deze nieuwe inzichten waren niet gemakkelijk uit te leggen aan de Afrikaanse handelspartners. „De blanken begrijpen mijn land niet”, klaagde de Ashanti koning Osei Bonsu verontwaardigd. „Als de slavenhandel nu slecht is, waarom vinden de blanken het dan eerst wel goed? Ik kan geen oorlog maken om slaven te vangen in het bos, als een dief. Dat deden mijn voorvaders ook niet. Maar als ik oorlog voer tegen een vorst, en als ik die vorst dood omdat hij brutaal is, natuurlijk moet ik dan zijn goud hebben, en zijn slaven. Zijn volk behoort dan aan mij. Handelen blanke koningen niet net zo?”

De Surinaamse initiatiefnemers voor het Slavernij-monument in Amsterdam zouden graag zien dat de Ghanese president John Kufuor of de koning van Ashanti deze zomer aanwezig zijn bij de onthulling van het gedenkteken. Zo'n verzoek stuit in Ghana op onbegrip en in Den Haag op kromme tenen. De onbetwiste topper op de lijst van Ghanese grieven is niet genoegdoening voor de slavenhandel, maar het restrictieve Nederlandse visumbeleid. Ghanese migranten in Europa en Noord-Amerika zijn een belangrijke inkomstenbron geworden hun overboekingen leveren de

men ertien met tegengestemd gemaakt worden. moest Nederland maar afstand doen van deze 'koloniale fossielen'. Een gebiedsruil met de Engelsen in 1867 leidde tot oproer. De Europeanen redeneerden dat hun verspreide vlekjes grondgebied 'alleen' rendabel konden worden, als ze een aangesloten gebied vormden, waar invoerrechten en belasting konden worden geheven. De Afrikanen konden die redenering niet volgen. De Europeanen waren betalende huurders, geen eigenaren van die vlekjes grond met 'grootse namen als Hollandsch Accra en Engelsch Kommenda. Hoe konden die Europeanen ruilen wat niet van hen was!

Minister De Waal van Koloniën pleitte ervoor het koloniaal beleid te concentreren op Java en Sumatra en de 'lastposten' - bedoeld waren de Antillen en de bezittingen in West-Afrika - af te stoten. „Uit plicht der menselijkheid en in het belang der beschaving”, want Nederland had geen handelsbelangen meer aan de kust en het beschaven van de Negers kon men beter aan de Engelsen overlaten. Op dat vlak had Nederland in West-Afrika, immers geen indrukwekkende staat van dienst. In tweeënkwart eeuw Nederlandse aanwezigheid was vrijwel niets gedaan voor de „zedelijke en stoffelijke verbetering” van de bevolking, concludeerde ex-gouverneur Nagtglas in 1863.

Het afstoten van de Goudkust had nog heel wat voeten in de aarde. Koning Willem III was tegen, evenals als een deel van parlement en publieke opinie. Men kon het roemrijke erfgoed van de koeve voorvaders toch niet zomaar ver-

David Mill Graves, een mulatto-handelaar, kwam namens de 'Neger-regering' van Elmina met kracht protesteren tegen de voorgenomen overdracht van Elmina aan Engeland. De Engelsen waren bondgenoten van de Fanti, een buurvolk dat nog heel wat rekeningen met Elmina te vereffenen had. De bevolking van Elmina had zelf 1600 gulden bijeengebracht om deze reis te financieren. De Nederlandse regering probeerde zich zo snel mogelijk te ontdoen van deze Afrikaanse gezant en bood aan zijn terugreis te betalen. Verontwaardigd wees Mills dat aanbod van de hand. Hij schreef een vlamme afscheidsbrief aan het Nederlandse volk, wiens regering de trouwe Elminezen als 'een kudde slaven' had verkocht.

De overdracht op 5 april 1872 verliep zonder incidenten. Maar zonder Nederlandse beschermheer was Elmina een gemakkelijke prooi voor de vijandige Fanti-buren. Later dat jaar brak de langverwachte oorlog uit tussen Ashanti en de federatie van Fanti-staten. Elmina koos als vanouds partij voor Ashanti. Als represaille voerden de Engelsen een bombardement uit: de oude stad op de landtong voor Kasteel St. George werd geheel weggevaagd. Nu ligt het plaatsje als een onooglijk vissersdorp in de schaduw van het immense kasteel, maar de historische banden met Nederland herinneren aan de tijd toen Elmina een kosmopolitisch handelscentrum was, met een rijkdom die de afgunst opwekte van de buurstaten. En daarom willen ze in Elmina best nog een keer de Hollandse vlag hijsen.

en Mark Traa over wetenschap onder de maat. Pseudowetenschap en prutwetenschap. Iedere de Verdieping. Aflevering 30: de Chinees in huis.

e koop voor 8,96 eu-
gemaakt Het is een
tut masters kritisch
en exterieur van wo-
en te laten kijken. Al-
de' en 'slechte' ener-
roorde wijze door het
n Een feng shui mas-
dergelijke energie.
e badkamer moet ko-
tr planten in welke
en, in welke richting
an het bed moet wij-
piegels moeten han-
at te noemen, want
erkelijk talloze gebo-
ide gedachte is, in de

woorden van Nederlandse feng shui-
cursusleidster: „Als je een bepaald on-
derdeel van je leven wilt veranderen,
kun je dit doen door te gaan graven op
psychologisch gebied, maar je kunt het
ook anders aanpakken. Je huis is im-
mers je spiegel en dit geeft de moge-
lijkheid om veranderingen aan te bren-
gen aan of in je huis, wat weer door-
werkt op het onderbewustzijn en zo
een oplossing brengt voor je probleem.”

Op zich is het helemaal niet gek be-
dacht dat de inrichting, de kleur en de
ligging van een huis invloed heeft op
ons welzijn. Dat kan iedereen zelfs be-
denken: je wordt niet vrolijk in een mi-
nuscuul donker appartementje in een
lawaaiige achterstandsbuurt met voor

een habbekrats aan meubels. Mensen
in flats zijn per saldo vaker depressief
dan huisbewoners en hebben vaker
kwaaltjes, ook als met sociale factoren
rekening is gehouden. Bepaalde kleu-
ren hebben een fysiologisch effect. een
huis met louter rode muren doet de
bloeddruk stijgen. We voelen ons pret-
tiger bij brede bomen dan bij smalle.
Uitzicht op de natuur bevordert het her-
stel na een operatie. Alzheimer-patien-
ten gaan meer eten als er een aquarium
in de buurt is. Ouderen voelen zich be-
ter in een schommelstoel. Wie in een
drukke straat woont, heeft minder be-
vriende buurtgenoten dan wie rustig
woont. Het is allemaal onderzocht, en
daar was geen oude Chinees voor nodig

Maar feng shui is van een andere orde.
De beginselen, de praktijk én de resul-
taten zijn niet objectief getoetst. Het
gaat over energieën, vibraties en ander
proza waar een wetenschapper niks
mee kan. Is het daarmee slecht? Wel-
nee. Wie zich met behulp van feng shu
thuis beter op zijn gemak voelt, moe-
er vooral mee doorgaan. Feng shui i
een ideale shopdoctrine. Je pikt eruit
wat je leuk lijkt. Een vleugje oud Chin
in huis schijnt al effect te hebben. He
is wel een duur placebo, maar een ronc
je feng shui'en op de meubelboulevar
is vast goedkoper dan een stapel dol-
tersrekeningen. En als het ook nog bo-
ven van de straat houdt, moeten w
tenschappers niet zo zeuren.